

զիրը կը ներկայացնէ, բայց թէ հայուն բնա-
շիբն՝ արտաքականը, Անատոլիոսի բառական ամ-
քողը թարգմանութիւնն է թէ անոր վրայէն քա-
ղաքած, ամբողջական համեմատութիւն մ' պայ-
կարգի յան չեթինակաց չետ՝ կոնայ գուղնենեւ:

E. R. R.

三

ԱԶԳՈՒԹԻՆ ԹԵՐԹԵՐԻ ԴԱԼԿԵՓՈՒՅՑ

- 1. У. եւ Բ. Մատոքովաց գրեթե ուղարկած հայ թարգմանութիւնը: — 2. Ար Բագրատ Ա. Խորենաց պատմութիւնը: — 3. «Կոր կալսոններ զանոն հայ պարագալու մը: — 4. Հայկական չնի յիշտապահութիւնը: — 5. Գաբականութիւն թէ ապանդութիւնը: — 6. Հայրէ կ փրկ ինչ հայելն տպրէն: — 7. Դոգիասած մասուն հականներ: — 8. Տառապնց օգնութիւնը: — 9. Տանիայ ձեռնույն մը արքեզգութիւնը: — 10. Կոլթեան ըեւ Կոնքներ Փօկեն ուզու մանուկաց երիտասարդ մը: — 11. Վրանկաբար Բուզապիսի Հարոց: — 12. Սփոյն կուռուններ շրմինք: — 13. Ներառանշիւր որ թու Կրտսեած այս: — 14. Հայ եղագակնեններ: — 15. Հայելն չնի տուպութիւննեն:**

1. Ա. Եւ Բ. Մասողորդց գրեթե Նորոգիւ-
հայ խորէնականիւնը՝ Գրած է ինք անցեամ
այս գիտական հիմանամբ։ Հազիւ այս օրեր (Ապաւա-²)
համար մեր ձեռքը «Արարատի Վազլի թիւի» ուր
ամբողջակա հանգուած է յօշաւածը։ Բայց ինչ
խմբագրական ժամացում մը, Պորֆ. Խարաբեանի
այս խօսքերուն նկատմամբ։ «Աստվածաշնչի այդ
հարաւագիւն գրչագիրներն այլ գրչագիրների հետ
մասին գտնանում է Մայր Աթոռի մասնակիւթարա-
նին առաջին գահինում, ուր պարագում է երկու³
ժամանակ Ա. Դրեք բազդառութեամբ պատգամերու-
համար Հ. Նդիմ Հասոն Ֆայալեանոցը և Արք Ա.
ի կողմէ յաւելու խօսքերուն վերցիչյան ծառա-
ցումը։ «Արքակի այս խօսքերը թիւի մասուցութեան
առիթ չտան, կարեւոր ենք համարում աւելա-
ցնեն, որ Հ. Նդիման Ա. Հ. Հայրապետի Հասմանա-
ամիններ ի վեր լայրացն լինելով ձեռագիր առ-
առածայացնեցիր Հայուսամութեամբ, Վաստել եր-
իւնց ինը զարում է, Մասողորդց գրեքի այս
օրինակի մէջ առվարականից ունեցած խոշոր առա-
քերութիւնն եւ մասունի քիչ ցանցնել այս մասին
նորին Ա. Հայաբեանի գիտականից եւ մասնակիւթան է
գալիս Պ. Խարաբեանը և Հայուսայրը ուր նոր
զբաղմանը վազւ։ Հայր Նդիման ցցց է ապիւ իր նկա-
տածը, ուր Բ. Խարաբեան շատապում է Ա. Կ. Հա-
յան Հայրապետից այս, արդարի կարեւոր, զիստի
Հայրապետիւնը առաջ առաջ առաջ առաջ։

Հասկարելոր ծանուցման կը լլար այս, եթէ
որ Պրիֆետին արդէն իւր յառաջամանին մէջ
յիշառածած շըմաք զկար Եղիան, եւ իւր այս
նկատմանից բառ զպամնէնք: Երգորին
ուղարկոր կ'ըլլար Պրիֆետին ձեռնարկութիւնն
եթի Հ. Եղիան նկատած ըլլար, թէ այս տարբե-
րութիւնի կայուղ կու ուղ Ս. Գրու, ուղարկուն
ընառնէն թաքանմանուած բաւական Խ. Խոստաբար

բան վ դուռը՝ «Ծարատի», ծանուցման մէջ, Տօքերը՝ ին-ները նշանաւել եւ բնակչությաց բարձր տու- ի կրած անկար առաւելութիւններ են. Հաստեր տասած են անշղութիւնների մը ծառէնի ի բարձր, բայց այս պարզ երեւութէն տիեզերաց շարժման վարդապետութիւնն հաստատապէս հետեւյնել միայն. Անեղուն մը կրցաւ: Յանձնայս դեպք, թիէ առարերին թարգմանութիւնն մը հետքերն առաջ պատի հաստատուին, Տայ ուսումնասիրութիւնը մեծ գիւտ մ'ըրած է:

2. ՄՌ Հաստուած Մ. Խորենաց ըստ պատմ-ինքնէց:
Արանօթ (Յաւէի) կը հրատապիկ համտուա
Տանօթութիւնը մէ անխօն գրաբէտ, գրալուս
Տէր Անդամէան մէկ նոր դիւսին նկատանքը, որ
է Մ. Խորենացը բնադրին տարբեր մէկ համտուա-
ծիկը, որ շատ տղը անենաց յաւելանենքը եւ
տարբեր առաջին բնադրին կ'ուզը Խորենացը մինչ-
իմայ ծանօթ բնադրի: Ամեն տղը՝ ազգայի թէ
օտարազգի հայոցէնուեր, եւանդ մը ցցը կու տան
ձեռագրաց մէջ թաքուն գտածե՞րն հրատապիկ
հանենք: Այս թագուաց յայտնի է, շատ ոտքաբակի
երեսով է, վասն զի ասան մայն հատակու կ'ը-
լցաւ եղած բնադրին ուղղելով գտասկան մատենա-
դրութ ենանոր շաբը մը հրատարակէլ, որուն ծրա-
գին նոյնութիւնը, պիտի յօդէ իրարու ոյիլայլ
սուղէր եղած հրատապիկի բնանիկն եւ իշխանը
ընկեր գլխաւոր ողբեր պիտի մանեցնու: Ուստի
դորդ կը մայ գեւ աենենելու մէր անցեալ կենաց
եւ հնութիւնն ներկայացացիշներու մասց եր-
կունքն լուսաւորելու եւ գիրքամատոց ընկերու հա-
մար ամեն հայաբատաց:

3. պարզ խնձուներ է դուռը հայ ուրախիքն ու։
Յստիք առնց ՝ Մաղկեփինչն մէջ (Թիւ 14),
«Գրունտ առ առաջնայի անուններուն» անօսիք քանի մը
դիտողութիւններ քած էր ՝ «Մաղկաբարձու»
կուրտիքին՝ որուն հասցեն ազգաւած էին մեր
խօսքերը, ի՞ո՞ն դիտողութիւնն յօդաւած կ'ա-
նաւանէ, եւ պատասխան կը տայ ՝ ճերիտէ Հար-
դիկ. հայութիւն տանիքաբարձու լրտցին մէջ
(1896, 1 Օդոսոս, կէ 3). Այս լրտցին ունե-
ցուներուն կ'առաջարկենք որ անցան մը եւս հե-
տուրբրրաւին՝ յօդաւած ազրին ինքնապաշտամու-
թենան խօսքեր կորդալու, եւ կը գտնեն, թէ շատ
յարմար հանգիպեր են մը դիտուած խնձուները
բար առ բար քած էինք. «Ականան կամք մեր
յառաջնայիք նախացառութիւններն հետեւելու-
խորհրդածութիւնը նաևնդ կ'առնաւ. կամ Պր.
Կուրտիքիսն դիւեր թէ եւ յառաջ ուրիշներ այս
սառերն համամատած էին եւ կ'առ կ'առ ինչ էն-
քիւնը ցցց տպա, եւ կամ չը ինչո՞ւ. (Ինչպէս
պիտի առնենք քիչ մը եւոքը, խնարծութեամբ
խստովանած է այս վերջին մասը, Պր. Կուրտի-
կենն կը չնայհառութիւն եւ շնչարտափորթիւնը),
«թէթ, (քար էինք), վերջին մասը գիրքանարաց
հաստատակի, այս տառն ինչպէս ի ինայ սոյո կա-
նոններ գտած ըլլուու, առաւելիթիքն ի պար-
ծման գործածութիւն...» Արդ Պր. Կուրտիքինան
«ծանառախօս» պիտի համարի եղեր զելք, եթէ
փշանանակ «ցատ մնեմ մասն այս որ կանաչապատիք առաջն գէցուք գար Պարսի Բառապարուի մէջ նա-

նակուած են ըստ բարյու, բաէիք շաս ամենասփյա
մասին։ Գերորդ դպիլոր նշանակած է միայն այն
գրագիրը, որը առաջարկուած էն պատրիարք
իւր բառերու մէջ, եւ ամեն կորեկի եւ նակարելվ
գրագիրած թիւնները նշանակելը զանց առած է
վասն զի բառապիլոր կը դրէր, եւ ոչ որ Կուրտի
կեանի նման, լեռտական յօդուած մէջ երկրոր
առանց նոր հանուն, անուննելու կրնայ իշխ շատ
պարուերն զիտաղն (թող թէ իր մանաքիշառ-
թիւն այս լեզուն հակազ) գիւրա իւնանալ թէ
Կ = Յ = Վ = Շ = Չ, Տ = Ֆ եւն են. զի
բար կը փախանակին եւ նշան փախանակել, վասն
կը հին եւ նոր պարուերն իւր մէջ ալ Lautverschie-
bung ըստած ձայնաշշութեան օրէնք Կարժե

Բայց իբր ջատագովութիւն յառաջ կը բերեմ
Պր. Կուրտելիեան ինք գերանանեւն է եղաւ ժամանեց
չըսպան. և կ առաջնորդի ո՞ր առաջ թարգմանական
մասնաւուն պղոփառութիւնուն ։ Առաջնամասնական թիւն
ներն, որին զի ծառապութիւն մատուցուի իրեն
Բայց թիւն պիտի ըսէ՞՞Պր. Կուրտելիեան եթէ առաջնոր
դինքն որ բանոյ Հանդ. Ամսօրդունուն է առաջնոր
1894. Յանուարի թիւնը, էլ 28, երկրորդ սինակի առաջ
առաջ 19^ր, եւ կը գտնէ արդէն ինք սարագարանած
դիւլունէ = բարձրի բառին ստուգարանութիւնը,
Պր. և. Երգեհեման միայն համարաբուի միշտական
կանոնին կնյութիւնն, առաջ տառադարձականն
ճանաօթ կանոններն յիշատակելու. մենք բառ առ
բառ յառաջ կը բերէնք յն թալառ-ընուն բառն օր-
պէտ զի Պր. Կուրտելիեան առաջնորդութիւնն առ-
ջև փախարի ճամբար շահանէ, եւ Չանուորդին կա-
եղած մկնութիւնն չէմ բնուուիր, վճիռն իւ առ-
նու. թ = թ, ա = ա, լ = լ, ա = ա, ն = ն
Ընկանարքն է այդ բառը, բարեկամ, եւ ոչ խալուկի
ինթարքալ ձեւէն, որ կը յիշեցն կնիւլ կամ
ինչուղէ բառն (իւ. շաճան). արուած մենա-
թիւնը. կայ- անդ- եղ: Այսպիսի կանոններ նորու-
յն, այլ Հնասաւել, «փամած»: Մի հասնարձակ
իիք այսպահաւ նոր, կանոններ գտնենք, ապա թէ-
իւ Հնասաւելը պայմանական արքանաւոր աշխա-
կերտ կը կրչէ զեւզ՝ «Պապկաբարը», — — — Մեր
ցացնանց միւս մասերը գլխաւորաբար միւու, սիսլիմ
բառ կը պահենը ուղիւ անդաման, եթէ առիթ
պատահի, վասն զի չափսպանց Երկարեցաւ մեր
խորը:

4. Հայութակ հին յշերուհուռմնեց : «Արձա-
տանդու իւր 89 թունի մեջ տպած էր «Հանդես
Ամօրություն» (Խորթթիւններ, Օգոստ)՝ քանի մը
իւրեղը . արդ Պ. Շավառն «Արձապանդիւն» (1890)
նաևսի մը գրելով կը հաղորդէ հետեւեա-
տեղեւութիւնները . ». «Մի կողմ թողնելով Գա-
լիցիայից հայ, եկեղեցով վախեաթութիւր, պատ-
ճառ եմ համարում մը քանի խօսք նուիրել կամե-
նից - Պող ողկի հայ, եկեղեցու Ա. Նիկողայոսի հի-
մարկութեան վաւերաթղթին :

"Անցեալ ամառը՝ 1895 թ. սյօ տուբերի
ք-դրզնեալ իշխանութեացա անձամբ լինեալ կամանցից-
Պատուակամբ եւ ձեռք բարեւ բարեւ կամաց միժաման-
դութեամբ. Ա. Նիկողայոսի հիմնադրի մեծատուն-
հայազն Սինան խա-թուրուէի յուղաբագիր յիշասա-

կարտին մի լուսանկար օրինակը՝ Անհանի կառի մասն բաւարարն է եռապրցարսան տեղին թիվ հնաներ առաջն եւ եւ, և ամանկապիրը կը շարունակէ. «Կառար կամ մանրապատճենը յիշուած է, որ նու կը Սիառա չինելով. Ա. Նիկողոսյան եկեղեցին՝ 1998 թ. միջդ այն տարին երբ Հինգամեցա Հին Խրիստոն Ս. Խոստ վանքը (տես ձա, խորէն Ստեփանէիր՝ «Ս. Խաչ վանք» Երևան) յանձնաւ մէ ոյն պալատան Հայոց առաջնորդի վերահսկողութեանը եւ եւ եւ, ո. Ժ. եւ Ժ. Դ. Պարու մէջ Հայոց ձեռաք շինուած քարտչն եկեղեցին յիշատակելէն եւ եւ կը յակեա. «Վերա թագանապն Մոռնկամ, մնենք կ'աշխատենք անմիջապն ու հասանակել՝ Անօրեայ Հանրիսին Անհանի յիշատակարանի լուսանկար մի օրինակը, որի առա մերէն թագանապն թիվն քանազր յարաւ է լոյս տեսէն. ՍԵՐ թիվն է, որ Քր. Սիրէկը ձեռքը հասած արձանագրս թիվն եւ մեր բարուարի յիշատակարանը ժ. Գ. Պարու մեծանութիւն հնաներ պիտի լինին...» Ընդունած էնք այդ լուսանկար օրի-

նակե և կը հրատապիկեմ:

5. Գ-ա-ս-պ-ո-լ-ո-ւ-ն-ի-ն կո-ղ-դ-ի-ո-ւ-ն-ի-ն: Օտա-
ւերկերեւ երկիրեւու իսյա լուգիրները կը զու-
գեցնէն այս պահու Հայութը գեպ ի Ամերիկա՝
դաշլիքներու ինչիքը: Եսա գէսքերը պայեւսալ-
լուրը ի ճանաւրի իրավու պայզը բորոնցներու
մասց մէջ, բայց այս բանց պատրաշախ դիմուուրու-
թեան մը նկանանմէ, որուն շարժուուիթն առու-
սկա-նիւն է եւեր, ուրախ ենց տեսնելու ինչպէս
կը պատկինը, թէ նամասնուրուուր ճանու ի բարերա-
ցնեն ամենը թէ՝ այսուիք մարդարաբարիւն-
ին մարտութիւն է, թոնն հայրեկի հողդ ու խորո-
թոն ծանութիւ քամինը վուզիւ ու թշրած վա-
նուու եւ թափանակն լուսուն ետեւն կատ-
շանապատճեւ... եւ ինչ է նպատակն այսպիսի իմա-
րական մարդարաբարութեան մը... Անսուոյց ազագայ
մը, որ որչափ ժամուն եւ համդիսանայ, ոտք հուշ
վայր, վայրեկնեանին կը ժամու, եւ թթեւս միսս
քամին մը անհամաներուն... Հրէից թափանը բա-
րուուից, առակեսութիւնն մը ունենինց, որ էր իրա-
հարսիւ մեր բնիկ հողին, հոգւու կիրամթ փարի-
մեր անդ ու դաշտին, եւ սակայն՝ կանացի մասց
ծնունդ, առասուսկ խորհուրդը մը, գիւղուցներու
իւ ճնին, այսպիսին — ըն մասք պանդուստունեան
մը գծուուրութիւններ: Օտոքրեթեյս բարերա-
ցաց այս խորհուրդը, մայլ մը կը տարածէ նախ-
ին բարերարութեանց վրայ, եթէ ինչոյն յետս
չկոչուն այս գաղթականութեան absurde գաղթա-
քարք...:

“Յետինն չար քան զառաջինն, կ'ըսէ աւետարանական առածը:

6. Հարդի ե գույք իւ հայելին առջևեւ։ «Արձագանիդ» (թիվ 96) այս վեբանուրկ յօրուած մը հրատարակեց, որ սա գեղեցիկ դոյլիները չեն ենթակայացրել արդի ռաւսահայ լեզուն։ Կո հաշանիկէ թէ պատշաճ անհնգուակի, ռաւսերէին վայցէն ձեււուած բառական թարգմանութիւնները։ Սեծ ծշմբութիւն մը չէ այս ասիդուած ենց անձամբ կո հաստատել այս երեւոյթը, և ռաւսահայ մանալին իւնի հրեկայացրեցինքիւնը մէջ մասնութիւն կը ցուցուին, ապաս հայելինուն ինըն միաբար բարատրող

ները ։ Յօդուածագիրը՝ ռ.ռուսերէնէն ի Հայերէն
թարգմանութիւնն իր օրինակ կ'առաջարկէ Գարե-
րիւթիւնը ։ Այլ վրանեան Սառահար քանի մի գրչուց-
լը. իսկ Հայերէնէն ի առաջարկէն թարգմանութիւնն
գ'արձեան միտուն մի անուն իր ատց, այն է Մ. Խմբի
թարգմանութիւնները. Եթէ ուսումնասէրը աւելի
պահանջէ մեզանից, ասա յետոյ թող համեմատ
Մատահեռնի թարգմանութիւնները ռ.ռուսերէն
թարգմանութիւնն հետ և գերապէն ։ հո-
րիబլ դիցւ (!) ։ այդ նպատակին շատ ըստ կը
ծառայեն գալասակն գրեթի Միկիթարեանց գրա-
բար թարգմանութիւնները. Ինչու այս horrible
dielu ցրացանչունութիւնը ։ Հայերէն լեզուի ու-
սումնարիթանեան համար, քանի որ եսարաբանու-
թիւնների գրեր ենք գարձել, ուրիշ աւելի բա-
նակ չկայ մեր հայտանիւններում. Այդ համե-
տառութիւնից կը տեսնենք, թէ թարգմանութիւնը
թուրքանական հայուղու չէ կառաջամաս, որքան
ընագրի բառ. ոյնքան հայերէն բառերով բան չի
գուրու գալիք, մենք ուստի ըստինք մեր գերապանա-
ների կ ործուածութիւնը այլ է, մեր հայուց, իսկամ-
հումը միշտ զագակի է առարին, մեր նախա-
գրութիւնները, գերայնները, շաղկապները այլ
արակեսով չեն շարագատագում, աւելցուրա քա-
սերի ինտուաթիւնը, յատառութուրը, նախագառաւ-
թեան օները, եւն եւն – ըստու կը նկատաք գ'ործ-
նական կերպով, առանց չորս ու զամանց գրակա-
նական արուեստաբանութիւնն ։ Սրբեաց հսկա-
ցուեցան մեր կարծիքը, Գևան հայ, ինչ բայց հայերէն
էլլուն. ։ Եւթին նախատառաթիւնն զոյս կո-
մետացեր աւելորդ է. ։ Horrible դիցւ, Միկ-
թարգմանութիւնը ալ հայ են, եւ հայերէն կը լսնա-
գնէ ռ.ռուսերէն գաղղարէնէն աւելի գիտաբալլ. ։

7. Կլլլլլլլ համար հայուսներ, «Մշակ» (թիւ 97) յառաջ կը բրէք հրապարակադիր ուստի և ժամանակակից կարծիքը Հայոց մասին՝ այս հրապարակութեանում է հայերի մէջ, իսկ լուսուրական ընդունակութեանների հետ միասին, մի խօսքը դահուսութիւն, որ սասարդ կարող է վասել այդ աղութեան քաղաքաբարթական զարգացմանը: Այդ պահապատճենը («Ծաղկաբարզը») առաջանանի պահպաններ համար ամենամեծ ուսուելութիւնը կը համարի ուսւ իւթակովի ոսկուսնիւնը անառանձնը) — հսյի շափակարգ լուսնաւոր, իր մէջ առնենափայլը, սասարդի հորչիւնը (պատասխան իսլամիք!): Եւ հետապնդ է Այդ պահապատճենը դուռը կերպով թուլցնում է հայերի գերը առաջաւոր Ասիսյի ընդհանուր (!) առաջարկութեան գործում Հայ ընտանիքը, Հայ համայնքը, Հայ հասարակը: Թիւնը կդիմանաւմ են եւ առնենանաւմ, որպէս իրանց իրաւում եւ բաժանում են ամբողջ երկրի ընդհանուր շահերի արտայայտիչ եւ պաշտպան լինելուց, եւ ուրեմն առնենասակած են իրանց գերը շատենեց շշնդի մէջ, «Նև առայսի մէջ ուղղակի թիւն, ինչ յառաջարկման թիւն կրնաց ցցց առ զիւզը ինչ մասնագիտ թիւն կրնաց ցցց առ զիւզը, իւթակով, յուրում մասնակից շըլքը Հայ միաբար, Հայ ձեռքուր եւ Հայ պրոբար: Այս մասնակից կ'ինչ է «Մշակ» մէջ՝ «Հայոց ինակելի ենինինինում է այլ բորբ ննդիրները, ու

որոք կարեւոր են կանոնաւոր կենսոնքի բացմակայտմանի դրդագայման համար; Ի եթէ իշխանը ազդին ընդդատու զանգուածին ու ամային համար բրածած է, այսուհետ համամատաթիւր կց առա, գերանացից, դաղնացից, եւս եւս զանգուածներուն մէջ ալ:

8. Տառապահութան օնութիւնն: Մայիսի Շաբաթի էկիվնին, (Թիւ 11) մէջ Նշանակուած Նուիրատուաթեան յանձնին կ աւելցընենք մեր առած պաշտօնական տեղեկաթիւնները լող. Պ. ձեռն. (1895 Ապր. 11—Յունի 20) 23, 140, 18 Օու. Լ. (որուն մէկ մաս ծանուցած էինք արդէն, ու. Հ. Ա. Ամ. Յունիսի ծանկի Ցը էլ): Խոկ ժանրէվն առած նախակէ մէ կիմանահք թէ 32.000 Գրամական նկատուած էած է: Գաղափական մորդափառիթիւնն արթնցած կ'երեւաց կը դրէնիք, նյոյն կը կրինենք գերմանական եւ իտալական նուիրատուաթեանց նկատմամբ: — Ավելնական Մր. Հանդանական գումարնեան արդիւնական եւ կառավագան իր 40.000 Գրամակ, որ ամբողջ նկատմամբ կործ ամենաեղան կը որոշեալ վախճանն: Եթէ՝ «Հրեական լաւարայի բաշխութիւն» արեւելք ըլլաւար, ինչպէս ծանուցած էր Սեպտ. Շաբաթի էկիվնին (Թիւ 12) մէջ եւ միշտապահած Մշշկի, թղթապահութեան մէջ, կը յառաջիք գոնէ կիմանապահուած տեսնել այս գումարը: Պատունէն Մշշկին, (Թիւ 98) գրաւած թղթակցութեան մէ կիմանահք թէ Եանիներու մարդասրբաթիւը հաւաքած եւ զիկած է այս առածիք 2,000,000 Գրամակ (= իր 400,000 գուլար), Կայ Անդրանիկին հաւաքած է 1,500,000 Գրամակ (= 300,000 գուլար):

10. „Հաստիա բէլունը քիշ աղջ այլ-
ութ էրիստուր ըն՝ “Ասր Գարի, (Թիվ 147)
թիմակից Սպասահ-Կոփեան, իւր կի թիմա-
կով թէան մէջ կը զրէ հստեալ տոկեր ...
Արիստուր դիմասան պ. Կ. Յ. Բ. Բառանթեան

ամեն ձիգ թափում է ոչ միայն ի վեր հանելող հոյցընեւոց հնութիւնները, ոյլ և գիտնական ներք ծանօթացներուն նրանց հետ Պ. Բ. Վարուժ վ վեր նույնութեած է այս նպատակին, նա հնա խօսական բայանական ակտութեամբ բառականին յօ դուռածներ ունի գրած հայ և օտար լրացրների մէջ . . . (Այս քանի մը ժամանակ յառաջ) Պ. Բ. Վարուժական էր Սարգս-Բաբելոնաց թիւնեւու հերեւ իրայ համարութեամբ նա անունու մի զըրպիկ, որ վերջին Պարսիկ Անդրէմային ներկ կոյցացնելով, ըստ արքանաւոյն զնահատուած է, ի իրեր առաջին գործը իւր տեսակին մէջու Կը միւն հայ թագավորին Բանի բարկացաւու դըրպիկ մը, որ նայ գիտական երթառաւարդ հրատակա կած է այս անուամբ. «Ցուելուած և ննան-նիւն շահաց ուստահան իւր հայունան բնեւուայն ոյզ առ տրանսիւնուա, (Հէլլերա) և հանուան իւր բար մալզու ամսագրէն: Արքի ենք մեծածէն որ այս ծիւզն ալ ունի իւր ներկայացուցիչներն եւ ինչպէս տեղեկացած ենք, այն գործով ուրիշ զըր զըրպիկ ալ կան, որպէս նշունքն է Հայոց նայ ժամանակի պատմութիւնն լուսառութել ընդարձակ ու առ անմասնորութեամ ճ:

11. Անձութիւն Բարեգոյն Հայոց Օտարեկրեա Հայ լցադիր մը մանրամասն աեղեկութիւն կու այս Իուքարտիք քանաւու Հայոց նկատմամբ 1893ի կատարած աշակեռնական մարդահամարէն առնելու են թուերը.

Աւանդոյի նահանգ	Հայ	2001
Գյուղեպիտի	"	1048
Տասլումքի	"	948
Ըստմէնի	"	779
Սիլիսդրէի	"	483
Սիլվէնի	"	406
Բաւրգագի	"	258
Թամաժար Բաղադրէի նահանգ	"	203
Խառըովովյի	"	156
Մթ. Զագարոյի	"	126
Ասֆիոյի	"	103
Մագգագի	"	58
Վկոնի գաւառ	"	32
Տրոնակիյի նահանգ	"	16
Լում-Պալանդայի	"	10
Սիլշեռուի	"	7
Պէլչվէնի	"	5
Արսացախ	"	4

Բնականապէս վերջնին երեք տարիներու մէջ եռապատճեած է այս թիւից, մանաւանդ մեր նշանակած առաջին նահանգին մէջ:

12. Տ-ը ու կոստոնիք շահեւծ : Մասնագէտաներով պահասութեան երիքորդ նման մէկ երեւոյթն է մեծ համ փառ աղայնչութեանց եւ նոյն իսկ ձանարդութեանց պահանձնաւութեամբ՝ արուեստը, ճիւղը, գործը փոխել, նրանուն ձեւանարդութեամբ միմի եւ ի վերջը՝ “զամենայն դիմէր աշխատ լինել եւ ուղիւն ունեն” . Այս բնանանին փայ երկայն նախայուած մէկ կայ “Սշակիի մէջ (եթե 98), ահա վերջնին մասը . “Այս կոմից անմիթար է հայոց

Հասարակական կեանքը: Ահա ձեզ մի երիտասարդ, որ աւումը աւարտելոց յետոյ, իր համար գործնել ամեն առարկա է կը պարագան քարկան առարկեղ, առաջընթացինը, փաստաթուղթերինը կամ այնինիք մի գործ եւ պաշտօն, որի մեջ կարող է ծառայել նաև հասարակական եւ մարդկային շահերին եւ արտցղովին կամ մասնաւ իրադրութել կեանքի մեջ իր գաղտնաքաները: Համազաւունենքր: Բայց բաւական է մի ամենափոքր ձախորդութիւն, անխօսաթիւն պղդ առարկեցի մէջ, բաւական է որ յանկած նրան ներկայանայ մի աւելի շահաւետ առարկեց եւ նա, ուղարկալով իր ընթարժ, օրիած որորը, նետում է այդ նոր առարկեցի մէջ, որուղ այլ եւս պետք չի ինքն իւսանքի հետ առինք եւ յարատե կոիք մէկը: Եւ մեր երիտասարդները դրեթէ ամենքն էլ, շատ անշան բացառապես անհամար, այդպէս են վարժման եւ այդպէս են ընթառն կեանքի մէջն էն: Մասմաման նոյն թերթին յանդր տևիք մէջ (99) նայն նոյնի կը նուիրէ իւր Օրեւ-ցօր, ներէն մէկը, սրան՝ մասնաւնդ վերջն օրսիք մի նորանասակեթեանց հոգին եւ այս հետեւելով: «Ամեն մի գործողի զարդը նոր ծանր իւ լցնէ եւ, եւ ոչ թէ նրա ապահով պարապուր, որ է պար առաջիւ մեր գրողներու եւ գործադիրներու զիւսաւոր խուզ:

1. "Գիշեան, և Պամէլէք - կուտամ, և Թարպաւուր, "
2. "Երեւանու արընդի, և Ուղան - գարս, և Դրա - գյու, "
3. "Տուն+արի, և Ակեր - վեր, և Խըստքան շիբր տեսարկի գինն է 50 կուու. Հաս կը յիշենք մեր երդայարակ (կոմունիստ) Պր. Անտոն Մելքոնի, որուն ըեղմնաւոր միտքն արտադրած է ցարդ 116 հետո (օնուն)։

15. Հունվերի էլլն ողբերածիններ, Օքսոսոսի
“Ծաղկեխնջնն” մէջ (ա. “Հ. Ամոր, Դաղկ.
թիւ 15) յեշատառն ենք “Արտելիկան Մակին”,
մէկ յօդուածն. Խոյս կը շարունակուի եւ լու-
թուենի մէջ, Կը ներկայացնեն յօդուածքին պա-
տիգամ Արտելիքն (Ա. ապ. 1721ին, Բ. ապ.
1799ին), Յանաչը բերենք պահ կարեւոյ յօդուած-
ին վերջնամար. “Հմի են նոր հոյ բժիշկա իննա-
դրեր, Եւ հմատ քարքէս-թթիչն, Ազի. Պահ-
րան էք. Թողովոմեն, պառն ինքնառանան առա-

թիւնները՝ Պատ. Հում. Ամերիկ մէջ, շատ աշխատի կը կարգացածին ամէն թիւքը դրացողներէն, վերջին օրեր, յանուան իւր սիրելի զաւակաց Արամի և Սուտքէնի, 1799ին տպագրուած, բորորվին անժամօթ Փառակիք մինուիրած է Ալեքսանդրի Մարտի թարթանց Մատուցութեան Մատենադարանին։ Այսիփ յայտնութիւններէն եւ մեր բուտարդիւթիւններէն կատարելապէ Համոզուած ենք, թէ գեա շատ մը ամեանօթ հայերէն դրանք կան տպագրուած, որոնք հետզէնէս անշոշշ յայտնած պահի գեա։ Խնչպէն արգէն շատուն յայտնած փափարէն է, եւ արդէն համոցիր ալ պէտք չկայ, ինչ գեղեցիկ հըլլար, եթէ ամէն Ծթիւքարաններու, Մատենադարաններու, եւ Վանքերու մը գտնուած, հին տպագրութեան վերցիքեալ, առաջին անձանօթ մատուած գեեանք Հրամագիրներէն, իրենց անուամբ եւ յիշտակարաններով։ Մեր պիտի շարունակինք, Աւերյուշեալ Արտերն (ապ. 1799) կը գտնուի նաեւ մեր Մատենադարանը։

Ժաղսւառ.

ՎԱՂԱՅՎՈՒՄՆ ԹԵՍՈՒՐԱԳՅԱՆ
Վիճակ, 25 Սեպտեմբեր, 1896։

Ռուսաստան: Դիմանազիտութիւնը զրաղած է Ռուսաստանի Մեծազօր Ինքնակալին այցելութեան գրեթէ ամէն մէկ քայլափիկին մնադիր ըլլարու։ Լիովին իրաւոն ունեցանք, երբ անցեալ ամիս սոյն տեղու կը գրէինք, թէ այս այցելութիւնն ունի նաեւ “քաղաքական նշանակութիւնն։ Անտարակոյս՝ այս էր եւ է պվաստը շարժառիթը, որով ամէն տեղ վաստար ընդունելութիւն կը պատրաստու երիտասարդ հնդիւնակալին։”

Աւատրիոյ վիճակեցաւ առաջին պատիւ կը պատերուն մէջ ողջունելու Ռուսական ջարդը նաւած էն սիրել հաւատանիք։ “New York Herald”ին երկու ինքնակալաց մէջ հաստատուեցաւ գործելու-ծրագիր մը, որ վերջ պիտի տայ շատ մը ժամանօթ զգնակի ինտիւներու։ Ո՞րշափ լինցինք ու կարդացինք այլպիսի մրուտեալ ծրագիրներու տարակուսեի պայութիւնն։ Տոյնը լսեցինք Գերմանական հայունը տուած այցելութեան առթիւ։ Բայց այս անզամ աւելի պակաս էին “քաղաքակէտ մարգարէններու”, եւ մանաւանդ “երազատես-

ներու”, գուշակութիւններն, որովհետեւ Լորանով Ռուսական արտարկին գործոց պաշտօնեայն որ կ'ընկերանար Ցարին, յանկարծաման եղաւ շղթէկառքին մէջ։ Շատ դիմուեցաւ եւ ցննադատուեցաւ Վեհիւլը Կայսեր շիրմ ասժակածառին տրուած պատասխանն։ Ես գորի հայրի կարծեցին այս ցուրտ պատասխանն եւ սկսան ամէն կարելի եւ անկարելի մեկնութիւններ տալ։ Բայց Տարկ էր ընչ մը պաղպահամ հետեւիլ ու վելմացրին։ Զգուշարութիւնն միշտ արդինք չեւ ցուրտ յարաբերութիւնն։ Ինքնակալներն ալ ենթակայ են քնառութեանց մանաւանդ երրու քաղաքական դէպէրու գերումանը կը նոյն իւկ բառ մը անհարին աղմուկ յարուցանել։

Հաստ մօք ամենամեծ կարեւորութիւնն ունի Ցարին այցելութիւնն ի — Լոնդոն։ Թէպէտ նու չկան այն շըեղ պատրաստութիւններն, որ եղան ի Վիեննա, ի Բրէսլավ, եւ պիտի ըլլան ի Պարիս, բայց Լոնդոն է “քաղաքական այցելութեանն”, որն նպատակազրու։ Երբ Ռուսաստան դպնակ Ցարը, պիտի յայտնուի անշուշտ՝ եւրոպական այցելութեանց արդինքն որ կը յուսանք, պիտի ըլլայ դադարում արեան հեղիններու, եւ քաղաքական նանդարտութիւնն, որ այնչափ արատաւորեց ժմ՛. դարու վերջին քառորդը։

Անգլիա: Անգլիական արշաւանքն ի Դոնգովա ֆառաւոր յաղթութիւններ կանգնեց եւ առժամանակեայ կերպով գրաւեց այս երկիրը։ Էլ-Քաֆիր եւ Քերման քաղաքներու բովլը անգլիական թնդանօթները կը լինենցին իրենցին իրենց կորստարեր, բայց խրատիչ բռումնեներն, ինչպէս ըրած էին գրեթէ ամիս մը յառաջ ի Զանգիքար...։ Բայց Հասան Անգլիացիք իրենց ուն նպատակին, որ է Հին-Դոնզուան։ Սոյոյ է թէ Քափ-Դոնզուան 6000 ընակշով նշանաւոր քաղաքներէն մէկն է եւ արզաւանդ ու ենրիք պատասենին մը վրայ կառուցուած, իսկ չին-Դոնզուան հազի թէ 1000 ընակշով աւերեալ քաղաք մըն է, բայց Ծնդորման — Խարիթում երթալու ամենակարենու կէտն է։ — Կըսուի թէ ան-